

УДК 316.61

DOI 10.32626/2413-2578.2021-18.59-71

В. Є. Коваленко

kovalenkov811@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7792-4653>

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛІЗОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Відомості про автора: Коваленко Вікторія Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, докторант кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна; доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна. У колі наукових інтересів: проблема соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями в закладах позашкільної освіти; психолого-педагогічне забезпечення інклюзивного навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. E-mail: kovalenkov811@gmail.com.

Contact: Kovalenko Viktoriia, PhD of psychology, Associate Professor, Doctoral Candidate of the Department of Psychocorrectional Pedagogy, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine; associate professor of the department of Human Health, Rehabilitology and Special Psychology Department, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine. In the sphere of scientific interests: the problem of socialization of children with intellectual disabilities in out-of-school education institutions, the organization of correctional and pedagogical activity of the teacher in the conditions of educational inclusiveness. E-mail: kovalenkov811@gmail.com.

Відомості про наявність друкованих статей у загальнодержавних та міжнародних базах даних на дану тематику:
1. Kovalenko V.Ye. (2017) Programme of Correction of Emotional Development Disorders in Mentally Retarded Primary School Students Taking One-On-One Training. Наука і освіта: наук.-практ. журн.: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Вип. 7. 11-15. **2. Kovalenko V., Bystrova Y., &**

Sinopalnikova N. (2021). Features of understanding and emotional attitude toward the moral and social norms of pupils with intellectual disabilities. *Laplage Em Revista*, 7(3A), p. 575-588. <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202173A1460p.575-588>

Коваленко В.Є. Особливості мотиваційно-ціннісного компонента соціалізованості молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. У статті розглядається проблема соціалізованості, як результату соціалізації дітей на стадії адаптації у молодшому шкільному віці в умовах нормотипового розвитку та розумового дизонтогенезу. Акцентовано на значущості вивчення особливостей мотиваційно-ціннісного компонента соціалізованості як детермінанти виникнення соціально-нормативної поведінки. Охарактеризовано мотиваційно-ціннісний компонент соціалізованості, який відображає вияви мотиваційно-потребової сфери особистості, особливості ставлення школяра до соціальних та моральних норм, що виражається в наступних показниках: бажанні наслідувати соціальні та моральні норми, змісті мотивів особистості, спрямованості особистості, її ціннісних орієнтаціях. Метою статті є виявлення особливостей мотиваційно-ціннісного компонента соціалізованості молодших школярів з інтелектуальними порушеннями у порівняльному аспекті. Встановлено, що молодшим школярам з інтелектуальними порушеннями властиві цінності на які вони спираються в побуті та навчальній діяльності (акуратність, працьовитість, терплячість), їм не притаманні цінності високого порядку (духовні, естетичні, етичні тощо). Ця особливість цінностей таких дітей обумовлена специфікою розвитку їх абстрактно-логічного мислення. Некритичність і сугестивність, властиві цим школярам, сприяють фіксації соціально-бажаних цінностей і становленню мотивів, що транслуються вихователями та вчителями, проте ці цінності не набули характеру особистісного смислу.

Ключові слова: соціалізація, соціалізованість, молодші школярі з інтелектуальними порушеннями, ціннісні орієнтації, цінності, мотивація.

Коваленко В.Е. Особенности мотивационно-ценностного компонента социализированности младших школьников с интеллектуальными нарушениями. В статье рассматривается проблема социализированности как результата социализации детей на стадии адаптации в младшем школьном возрасте в условиях

нормотипического развития и умственного дизонтогенеза. Акцентируется внимание на значимости изучения особенностей мотивационно-ценностного компонента социализированности как фактора возникновения социально-нормативного поведения. Охарактеризован мотивационно-ценностный компонент социализированности, отражающий проявления мотивационно-потребностной сферы личности, особенности отношения школьника к социальным и моральным нормам, что выражается в следующих показателях: желании следовать социальным и моральным нормам, содержанию мотивов личности, направленности личности, ее ценностным ориентациям. Целью статьи является выявление особенностей мотивационно-ценностного компонента социализированности младших школьников с интеллектуальными нарушениями в сравнительном аспекте. Установлено, что младшим школьникам с интеллектуальными нарушениями свойственны ценности, на которые они опираются в быту и учебной деятельности (аккуратность, трудолюбие, терпение), им не присущи ценности высокого порядка (духовные, эстетические, этические и т.п.). Эта особенность ценностей таких детей обусловлена спецификой развития их абстрактно-логического мышления. Некритичность и суггестивность, свойственные этим школьникам, способствуют фиксации социально-желательных ценностей и становлению мотивов, транслируемых воспитателями и учителями, однако эти ценности не приобрели характер личностного смысла.

Ключевые слова: социализация, социализированность, младшие школьники с интеллектуальными нарушениями, ценностные ориентации, ценности, мотивация.

Kovalenko V.Ye. Features of the motivational and value component of primary schoolchildren with intellectual disabilities' socialization. The article considers the problem of socialization as a result of socialization of children at the stage of adaptation in primary school age in terms of normative development and mental dysontogenesis. Emphasis is placed on the importance of studying the features of the motivational and value component of socialization as determinants of socio-normative behavior. The motivational-value component of socialization, which reflects the manifestations of motivational-needs sphere of personality, features of student's attitude to social and moral norms, which is expressed in the following indicators: desire to imitate social and moral norms, content of personality motives, orientation of personality, its values is characterized.

The aim of the article is to identify the features of the motivational and value component of socialization of primary schoolchildren with intellectual disabilities in a comparative aspect. It is established that primary schoolchildren with intellectual disabilities are characterized by a focus on meeting primitive needs, reducing self-criticism. The most important terminal values for primary students with intellectual disabilities are «health», «pleasure» and «materially secure life», the least important values – «acquisition of new knowledge», «public recognition». Significant moral values of junior schoolchildren with intellectual disabilities are accuracy and patience, precisely those values on which they are based in everyday life and educational activities. Primary students with intellectual disabilities do not have high-order values (spiritual, aesthetic, ethical, etc.), their semantics are not understood by children. This feature is due to the specifics of the development of their abstract-logical thinking. Uncritical and suggestive, inherent in these students, contribute to the fixation of socially desirable values and the formation of motives transmitted by educators and teachers, but these values do not acquire the character of personal meaning. Decreased criticality, ability to self-analysis and reflection were revealed. Children do not have the desire for self-improvement, overcoming shortcomings, negatively affects the development of higher values, the ability to regulate their own behavior.

Key words: socialization, primary schoolchildren with intellectual disabilities, value orientations, values, motivation.

Постановка проблеми. Соціалізованість осіб з інтелектуальними порушеннями, як результат їх соціалізації на певному етапі розвитку, і нині залишається актуальною проблемою у теоретичному та практичному аспектах. Це зумовлено тим, що наразі відсутня єдина концепція соціалізації школярів з інтелектуальними порушеннями внаслідок міждисциплінарності та багатоаспектності цієї проблеми. Рівень соціалізованості випускників спеціальних шкіл з інтелектуальними порушеннями й нині є низьким [1; 3; 8]. Недорозвинення пізнавальних процесів у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями призводить до своєрідності та спрощеності соціальної перцепції, низької ефективності засвоєння соціальних понять, норм суспільного життя, порушень емоційно-особистісної сфери, підвищує ймовірність соціальних відхилень в індивідуальній поведінці особистості (В. Воронкова, О. Дмитрієва, О. Двуреченська, В. Коваленко, І. Татяничикова, В. Синьов,

М. Супрун, О. Хохліна). Тож особливого значення набуває проблема виявлення особливостей та рівня соціалізованості школярів з інтелектуальними порушеннями на різних вікових етапах з метою створення умов для їхньої соціальної реабілітації та інтеграції, розвитку їх самостійності та життєво важливих компетенцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У спеціальних психолого-педагогічних дослідженнях проблему соціалізації та соціалізованості осіб з інтелектуальними порушеннями досліджували О. Альонкіна, Віт. Бондар, Ю. Бистрова, Т. Вісковатова, А. Висоцька, І. Гладченко, В. Засенко, В. Коваленко, О. Литовченко, О. Маллер, С. Максименко, О. Мамічева, Т. Мартинюк, О. Позднякова, Л. Руденко, В. Синьов, М. Супрун, І. Татьянчикова, С. Трикоз, О. Хохліна, Л. Шипіцина, А. Шевцов та ін. Зокрема, у наукових працях Т. Вісковатової, О. Маллер розглядається роль сім'ї у процесі соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями; А. Висоцька, І. Гладченко, В. Засенко, С. Максименко, О. Позднякова, В. Синьов, І. Татьянчикова вивчають корекційне виховання (як керований процес соціалізації) школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу освіти на основі компетентнісного підходу; в наукових працях В. Коваленко, Т. Мартинюк, О. Литовченко розглядається проблема використання ресурсів позашкільної освіти та соціальної анімації як фактора розвитку та соціалізації осіб з інтелектуальними порушеннями; О. Альонкіна, Ю. Бистрова, Віт. Бондар, О. Мамічева досліджують проблеми їх професійно-трудової соціалізації. Проблему спрямованості особистості підлітків з інтелектуальними порушеннями, її ціннісних орієнтацій досліджували В. Воронкова, О. Дмитрієва, К. Лебединська, В. Назарова. Зазначається, що ціннісні орієнтири є важливими характеристиками особистості, тому що відображають її переконання, регулюють соціальну поведінку, діяльність, впливають на спрямованість особистості, її соціальну позицію [2; 7]. Аналіз доробку вчених вказує, що у корекційній педагогіці та спеціальній психології відсутні системні дослідження, які розглядають особливості мотиваційно-ціннісної сфери осіб з інтелектуальними порушеннями як фактора і водночас компонента (складової) їх соціалізованості. Важливість вивчення особливостей мотиваційно-ціннісного компонента соціалізованості зумовлена тим, що саме цінності є важливим елементом спрямованості особистості та є детермінантою соціально-нормативної поведінки. Зокрема, Л. Нагаєва зазначає, що ціннісні орієнтації є основою мотивації соціально-нормативної

поведінки [6]. Знання потенційних можливостей молодших школярів з інтелектуальними порушеннями та специфіки їх ціннісних орієнтацій на освоєння тих чи інших цінностей дозволить створити соціально прийнятні умови для успішної інтеріоризації цінностей, які є основою процесу їх соціалізації.

Мета – виявити особливості мотиваційно-ціннісного компонента соціалізованості молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Виклад основного матеріалу. Грунтуючись на міждисциплінарному аналізі проблеми соціалізації, розглядаємо соціалізованість як результат соціалізації особистості на кожній її стадії (адаптації, індивідуалізації, інтеграції), що відображається у відповідності поведінки людини соціальним вимогам, які пред'являються для певного вікового етапу, як наявність особистісних і соціально-психологічних передумов, які забезпечують нормативну поведінку [5]. Мотиваційно-ціннісний компонент соціалізованості характеризує прояви мотиваційно-потребової сфери особистості, особливості ставлення школяра до соціальних та моральних норм, що виражається у наступних показниках: бажанні наслідувати соціальні та моральні норми, зміст мотивів особистості, спрямованість особистості, ціннісні орієнтації особистості.

Для дослідження особливостей мотиваційно-ціннісного компонента соціалізованості школярів з інтелектуальними порушеннями використовувався метод порівняльного аналізу. Мотиваційно-ціннісний компонент соціалізованості досліджувався в порівняльному плані (вивчалися школярі з дежкими інтелектуальними порушеннями і школярі з нормотиповим розвитком).

Експериментальним дослідженням було охоплено 192 дитини, з них: 96 – молодші школярі з інтелектуальними порушеннями, 96 – молодші школярі з нормотиповим розвитком. На констатувальному етапі дослідження було використано наступні методи: теоретичні: порівняння, узагальнення та систематизація науково-теоретичних даних для вивчення стану розробленості проблеми та шляхів її вирішення; емпіричні: методика «Квітка-семибарвиця» І. Вітківська; діагностична гра «Магазин» О. Соловйова.

Діагностична методика «Квітка-семибарвиця» застосовувалась для виявлення змісту та широти сфери основних усвідомлюваних дитиною власних потреб та бажань. Респондентам необхідно було на кожній пелюстці написати своє бажання. Після виконання

респондентами діагностичних завдань методики, аналізу підлягала спрямованість їхніх відповідей. Результати обробляються у відсотковому співвідношенні – всі бажання являють собою 100% і поділяються за змістом бажань дитини на категорії, так виявляється ступінь виразності цінностей різного типу в загальній системі ціннісних орієнтацій.

Розглянемо результати виконання молодшими школярами діагностичних завдань методики «Квітка-семибарвиця». Встановлено, що найчастіше молодші школярі з інтелектуальними порушеннями спрямовували свої бажання на задоволення потреб своїх рідних і близьких (29,99%); дещо рідше надавали перевагу задоволенню власних потреб (28,57%); ще рідше за рейтингом – задоволення потреб та бажань «всіх людей» та суспільства в цілому (25,72%), найрідше – «класу та школи» (Рисунок 1).

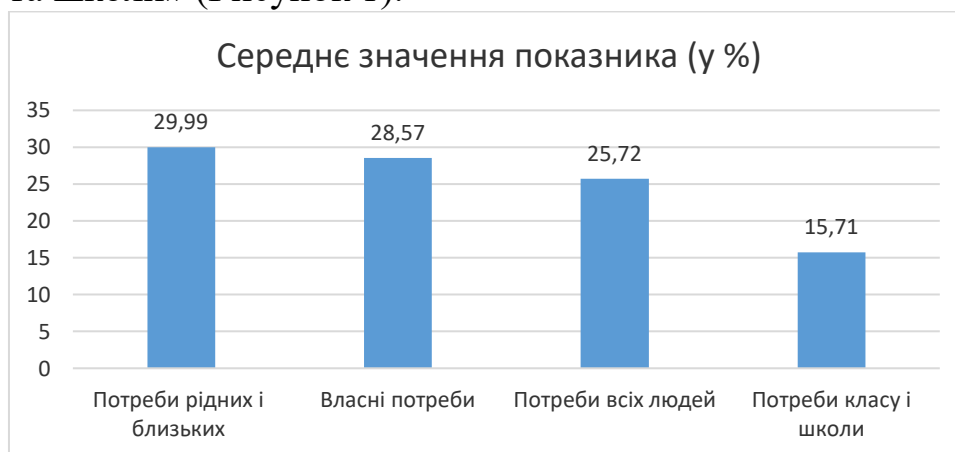

Рис. 1 Спрямованість бажань молодших школярів з інтелектуальними порушеннями на задоволення потреб

Розглянемо відповіді молодших школярів з інтелектуальними порушеннями більш детально. Так, спрямованість бажань на задоволення потреб рідних і близьких виявлялася в наступних відповідях: Дарина Я.: «Більш за все бажаю, щоб мама жила завжди, а мій брат склав іспити», Петро Ч.: «Хочу, щоб нашої сім'ї підкинули один мільйон. Як у серіалі»; Наталія Ж.: «Хочу, щоб мої рідні були здоровими», Руслан Г.: «Я хочу, щоб ми з рідними поїхали на Мальдіви», Олег П.: «Хочу, щоб моя мама не пила водку, щоб ми веселились». Більшість відповідей молодший школярів з інтелектуальними порушеннями стосувались побажання здоров'я собі та своїм близьким і рідним, разом з тим, відповіді респондентів свідчать також про те, що ці діти мріють про «матеріальні блага» для

власної родини, вважаючи себе її частиною, висловлюють конкретні бажання, характерне домінування геодоністичних цінностей.

Відповіді респондентів, які надавали перевагу задоволенню власних потреб були наступними: Іван П.: «Я хочу айфон», Дарина П.: «Хочу бути здоровою», Іван О.: «Хочу бути багатим», Артем І.: «Хочу, щоб мене показали по телевізору», Зоряна О.: «Я хочу планшет».

Спрямованість бажань молодших школярів з інтелектуальними порушеннями на задоволення суспільних потреб та загальнолюдських цінностей виявлялась у наступних відповідях: «Я хочу, щоб всі люди і тварини були здоровими», «...Щоб закінчився цей коронавірус, а всі хворі одужали», «...Щоб ніхто не збивав людей і тварин на дорозі», «Я хочу, щоб не було війни», тощо.

Найрідше молодші школярі висловлювали бажання, спрямовані на клас і школу. Так, Дарина Я.: «Я хочу, щоб Ада Іванівна (вчитель) одужала», Михайло А.: «Хочу, щоб не було карантинів, ходити до школи», «Хочу в школі все вміти», Анжеліка Б.: «Хочу, щоб Миша і Ваня не билися в школі». Дані відповіді респондентів підтверджують результати досліджень Н. Морозової про низький рівень розвитку пізнавальних інтересів і зниженої мотивації до навчальної діяльності [4].

У групі молодших школярів з нормотиповим розвитком, цінності розподілились подібним чином. Найчастіше респонденти віддавали перевагу бажанням, спрямованим на задоволення власних потреб (37,23%), рідше – на задоволення потреб рідних та близьких (28,57%), ще рідше бажання стосувались їх шкільного життя (23,27%), найрідше інтереси дітей спрямовувались на задоволення суспільних потреб та загальнолюдських цінностей (10,93%). Аналіз відповідей респондентів з нормотиповим розвитком доводить, що бажання молодших школярів мають доволі предметний характер. Найчастіше вони мріють про якийсь предмет, наприклад, подарунок на день народження (телефон, планшет, іграшка, велосипед, ролики). Так, Софійка К. зазначила: «Я хочу купити великий будинок, як у фільмах. Двоповерховий», Артем І.: «Хочу крутий «комп», щоб «тягнув» круті ігри», Вікторія К.: «Хочу, щоб у мене було багато підписників у «Тік-тоці, бути популярною»; Андрій П.: «Стати мером».

Спрямованість бажань молодших школярів на здійснення бажань рідних і близьких виявлялась у наступних відповідях: Андрій У.: «Щоб мама і тато завжди жили і були здорові», Карина Р.: «Бажаю, щоб у мене народилась сестричка», Марина І.: «Бажаю, щоб ми з мамою і татом поїхали в подорож», Ілля Б.: «Хочу, щоб мама з татом не розлучались», Альона П.: «Я бажаю подарувати по квітці-семибарвиці

моїй мамі, татові, бабусі й сестрі. Нехай тоді самі обирають свої бажання»; Іванна Р.: «Бажаю, щоб мій дідусь ожив, щоб ми жили знову всі разом». Крім того, діти мріють про певні шкільні досягнення, наприклад, Марійка К.: «Добре вчитися в школі», Пилип О.: «Мати багато друзів у класі», Роман П.: «Ніколи не робити домашнє завдання».

Найрідше зустрічалися бажання дітей, пов'язані із розв'язанням загальносвітових проблем: Арсен К.: «...Щоб не було війни, тероризму», Дарина К.: «...Щоб усім було добре», Іван А.: «Бажаю, щоб ніхто з людей не хворів», Платон І.: «Бажаю розробити вакцину, яка врятує всіх людей від коронавірусу».

На основі порівняння змісту відповідей молодших школярів з нормотиповим розвитком та інтелектуальними порушеннями було встановлено наявність значущих розбіжностей (Таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняння спрямованості бажань молодших школярів з нормотиповим розвитком та інтелектуальними порушеннями на задоволення потреб

Група	Спрямованість бажань на задоволення потреб				Критерій достовірності
	Рідні та близькі	Власні	Всіх людей (суспільні)	Клас та школа	
Школярі з нормотиповим розвитком	28,57	37,23	10,93	23,27	p=0.005
Школярі з інтелектуальними порушеннями	29,99	28,57	25,72	15,71	

Встановлено, що більшість бажань молодших школярів обох груп мають предметну основу, проте діти з нормотиповим розвитком найчастіше спрямовують бажання на задоволення власних потреб. Зміст відповідей молодших школярів з інтелектуальними порушеннями вказує на те, що діти найчастіше висловлюють бажання, які спрямовані на задоволення власних потреб у складі родини (потреби рідних). Ці діти не відчувають власної автономії, вони не є сепарованими від батьків і спрямовані не на задоволення потреб рідних, а своїх, у складі родини. На відміну від молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, діти з нормотиповим розвитком мають більш розвинену навчальну мотивацію, що виявляється у спрямованості на реалізацію бажання гарно навчатись, отримувати високі оцінки. Звертає на увагу той факт, що молодші школярі з

інтелектуальними порушеннями висловлювали бажання, спрямовані на досягнення загальнолюдських цінностей частіше, ніж діти з нормотиповим розвитком. Проте, часто ці бажання мали характер декламування або цитування висловлювань учителів, вихователів, батьків або значущих дорослих, що є свідченням відсутності інтеріоризації цих цінностей самими дітьми.

Перейдемо до аналізу результатів виконання молодшими школярами діагностичної методики «Гра–магазин» (О. Соловійов), яка застосовувалась з метою вивчення ціннісних орієнтацій та моральних цінностей молодших школярів. Усі учні грали роль покупців моральних цінностей. Позитивні якості (ввічливість, доброта, акуратність, терплячість, чуйність і т.д.), яких у них не вистачає (на думку самих дітей), вони можуть придбати в обмін на свої негативні (грубість, неохайність, недисциплінованість, жадібність і т.д.) або на свої позитивні, які вони мають у надлишку. Педагогічному аналізу підлягав вибір якостей молодшими школярами для «покупки та продажу» та ступінь критичного ставлення до себе. Результати виконання респондентами обох груп діагностичних завдань представлено в Таблиці 2.

Таблиця 2

Особливості моральних цінностей молодших школярів з нормотиповим розвитком та інтелектуальними порушеннями

№	Моральні цінності	Група молодших школярів (у %)		Критерій достовірності
		з нормотиповим розвитком	з інтелектуальними порушеннями	
	«Продані»			
1	Боязкість	25	13,54	p=0,003
2	Грубість	16,67	10,42	
3	Неохайність	16,67	25	
4	Недисциплінованість	18,75	18,75	
5	Жадібність	4,16	0	
6	Образливість	9,38	0	
	Нічого не «продавали» (всім задоволені)	9,38	32,29	
	«Придбані»			
1	Ввічливість	6,25	0	p=0,001
2	Доброта	12,5	10,42	
3	Акуратність	16,67	18,75	
4	Терплячість	23,95	14,58	
5	Чуйність	3,13	0	
6	Сміливість	29,17	12,5	
	Нічого не «придбали» (всім задоволені)	8,33	43,75	

Представлені в Таблиці 2 дані вказують на те, що молодші школярі з інтелектуальними порушеннями мають недостатньо розвинену критичність, саме тому вони не вбачають у себе негативних моральних якостей (32,29%), яких хотіли б позбутись. Натомість молодші школярі з нормотиповим розвитком більш детально аналізували свої моральні якості, більшість з них (90,62%) хотіли б позбутися негативних якостей, а лише 9,38% цілком задоволені собою. Серед якостей, яких би найбільш хотіли позбутися школярі обох груп є «недисциплінованість» (18,75%), адже вона «ускладнює шкільне життя». Проте найбільше б діти з інтелектуальними порушеннями хотіли б позбутися «неохайності» (25%), а найменше – «грубості» (10,42%). Респондентів, які вважають притаманними собі риси «жадібність» та «образливість» у групі школярів з інтелектуальними порушеннями не виявлено. Аналіз відповідей молодших школярів з інтелектуальними порушеннями вказує, що вибір якостей, яких хотіли би вони позбутися, обумовлений думкою сторонніх осіб (батьків, вчителів, які вказують на них або «сварять» за них), а не результатом самоаналізу та рефлексії дітей.

Натомість молодші школярі з нормотиповим розвитком продемонстрували вибір великої палітри аморальних якостей, яких хотіли б позбутися («боязкість», «грубість», «неохайність», «недисциплінованість», «жадібність», «образливість»), найбільше з них – «боязкості» (25%). Обґрунтування обраних якостей школярі в більшості випадків здійснюють на основі власних вподобань дітей, це є результатом їх самоаналізу та рефлексії.

Аналіз виборів якостей, які хотіли б «придбати» молодші школярі обох груп доводить наявність значущих розбіжностей. Так, 43,75% респондентів з інтелектуальними порушеннями вказали на відсутність потреби в здобутті будь-яких моральних якостей, серед групи респондентів з нормотиповим розвитком таких школярів було 8,33%. Означене підтверджує наявність недостатньої критичності, здатності до самоаналізу та рефлексії молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. Вони не мають бажання до самовдосконалення, переборення недоліків, що не створює умови для самокритики та розвитку вищих цінностей, регулювання власної поведінки. Найбільше молодші школярі з інтелектуальними порушеннями хочуть стати акуратними та терплячими, проте ці показники мають суттєві розходження з показниками дітей з нормотиповим розвитком.

Натомість більшість відповідей молодших школярів з нормотиповим розвитком вказують, що найбільше діти хочуть розвинути в собі сміливість (29,17%), терплячість (23,95%) і акуратність (16,67%). Означене вказує на домінування цих моральних цінностей у системі ціннісних орієнтацій молодших школярів з нормотиповим розвитком.

Висновки. Проведене теоретико-експериментальне дослідження мотиваційно-ціннісного компонента соціалізованості молодших школярів з інтелектуальними порушеннями дозволило виявити загальні та специфічні особливості його розвитку. Загальним для молодших школярів є спрямованість на здобуття матеріальних цінностей (речей, іграшок, техніки). Проте, школярі з нормотиповим розвитком мотивовані на отримання цих речей для задоволення власних потреб, натомість школярі з інтелектуальними порушеннями частіше мотивовані на здобуття матеріальних благ для своєї родини, та себе, як члена родини. Найбільш значущою термінальною цінністю для молодших школярів з інтелектуальними порушеннями є «здоров'я», «отримання задоволень» і «матеріально забезпечене життя», найменш значущими цінностями – «здобуття нових знань», «суспільне визнання». Найбільш значущими моральними цінностями є акуратність та терплячість. Отже, молодшим школярам з інтелектуальними порушеннями не притаманні цінності високого порядку (духовні, естетичні, етичні тощо), їм властиві цінності на які вони спираються в побуті та навчальній діяльності (акуратність, працьовитість, терплячість). Цю особливість цінностей таких дітей ми вбачаємо в специфіці розвитку їх абстрактно-логічного мислення. Некритичність і сугестивність, властиві цим школярам, сприяють фіксації соціально-бажаних цінностей і становленню мотивів, що транслиються кваліфікованими вихователями та вчителями. При цьому соціально-бажана мотивація не досягає надситуативного рівня і може втратити свою значущість в інших, несприятливих, умовах.

Бібліографія

- 1. Алєнкіна, О. А., Чернікова, Т. В.** (2009) Професійно-трудова соціалізація молоді з обмеженими можливостями здоров'я. Москва: Глобус.
- 2. Дмитрієва Е.Е., Двуреченська Е.Е.** (2017) Психологічні особливості соціалізації дітей дошкільного і молодшого шкільного віку з обмеженими можливостями здоров'я: монографія. Москва: Флінта.
- 3. Мартинюк Т.А.** (2021) Теорія і практика соціальної інтеграції молоді з

інвалідністю засобами соціокультурної анімації. *Дис. ... док. пед. наук: 13.00.03.* Київ. **4. Морозова Н.Г.** (1969) Формирование познавательных интересов у аномальных детей. Москва: Просвещение. **5. Москаленко В.В.** (2013) Соціалізація особистості. Київ: Фенікс. **6. Нагаева, Л. Х.** (2011) Ценностные ориентации: понятия и феномен. *Новые технологии*, 4, 55-59. **7. Назарова М.Ц.** (2014) Специфика ценностных ориентаций подростков с интеллектуальным недоразвитием. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*, 170, 68–78. **8. Позднякова О.Л.** (2021) Теорія і практика функціонування виховної системи навчально-реабілітаційних закладів для дітей з особливими освітніми потребами. *Дис. ... док. пед. наук: 13.00.03.* Київ.

References

1. Alyonkina O.A., Chernikova, T. V. (2009) Professional and labor socialization of young people with disabilities. Moscow: Globus. [in Russian]. **2. Dmitrieva E.E.,** Dvurechenskaya, E. E. (2017) Psychological characteristics of socialization of preschool and primary school children with disabilities: monograph. Moscow: Flint. [in Russian]. **3. Martynyuk T.A.** (2021) Theory and practice of social integration of young people from the incapacitation by means of social and cultural animation. Dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.03. Kiev. [in Ukrainian]. **4. Morozova N.G.** (1969) Formation of cognitive interests in abnormal children. Moscow: Enlightenment. [in Russian]. **5. Moskalenko, V. V.** (2013) Sotsializatsiia osobystosti. [Socialization of personality]. Kyiv: Feniks. [in Ukrainian]. **6. Nagaeva L.Kh.** (2011) Value orientations: concepts and phenomenon. *New technologies*, 4, 55-59. [in Russian]. **7. Nazarova M.Ts.** (2014) Specificity of value orientations of adolescents with intellectual underdevelopment. *Izvestia RGPU im. A. I. Herzen*, 170, 68–78. [in Russian]. **8. Pozdniakova O.L.** (2021) Theory and practice of educational system functioning in education and rehabilitation establishments for children with special educational needs. Thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.03. Kyiv. [in Ukrainian].

Авторський внесок: Коваленко В. Є. –100%.

Received 05.09.2021

Accepted 05.10.2021